

Arkadiusz Jasiewicz

Symbolika krzyża u Ignacego Antiocheńskiego i Polikarpa ze Smyrny

Seminare. Poszukiwania naukowe 31, 221-228

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ARKADIUSZ JASIEWICZ
WSD, Przemyśl

SYMBOLIKA KRZYŻA U IGNACEGO ANTIOCHEŃSKIEGO I POLIKARPA ZE SMYRNY

Autorzy wczesnego chrześcijaństwa wyraźnie wskazywali na paralele między pewnymi przedmiotami i wydarzeniami Starego Testamentu i krzyżem Chrystusa oraz ukrzyżowaniem w Nowym Testamencie – paralele zawarte w obrazach i prorocत्वach. Szczególne zasługi położyła tutaj egzegeza i teologia patrystyczna, w której krzyż i ukrzyżowanie były ważnym punktem zainteresowania w katechezie tak dla Żydów, jak i Greków¹. Jedni i drudzy mieli do tego faktu odmienny stosunek, o czym zaświadcza św. Paweł. Wyłożył swoją naukę krzyża – λογός του σταυροῦ w *Pierwszym Liście do Koryntian* 1,18.22-23: „Nauka bowiem krzyża głupstwem jest dla tych, co idą na zatracenie, mocą Bożą zaś dla nas, którzy dostępujemy zbawienia (...) Tak więc, gdy Żydzi żądają znaków, a Grecy szukają mądrości, my głosimy Chrystusa ukrzyżowanego, który jest zgorszeniem dla Żydów, a głupstwem dla pogan”. Nie ulega wątpliwości, że główna myśl św. Pawła koncentruje się tu na ukazaniu pozytywnej roli krzyża Chrystusowego dla życia chrześcijańskiego². Artykuł podejmuje próbę przedstawienia symboliki krzyża obecnej w pismach św. Ignacego z Antiochii i św. Polikarpa ze Smyrny, którzy byli spadkobiercami nauki krzyża św. Pawła.

1. LISTY ŚW. IGNACEGO Z ANTIOCHII

Ignacy Antiocheński należy do bezpośrednich świadków nauczania apostołskiego. Pochodząc z kręgu antiocheńskiego ośrodka, w którym przez pewien czas Piotr Apostoł sprawował pieczę pasterską nad pierwszymi chrześcijanami, a św. Paweł organizował podróże misyjne, przejął dziedzictwo przesłania Jezusa Chrystusa

¹ Por. S. Kobieltus, *Krzyż Chrystusa. Od znaku i figury do symbolu i metafory*, Kraków-Tyniec 2011², s. 25.

² Por. J. Załęski, *Głupstwo krzyża jako wyraz mądrości Bożej a mądrość świata w 1Kor 1, 18-25*, *Słowo Krzyża* 2(2008), s. 81.

czyste i niezafalszowane³. I dlatego w swoich listach Ignacy ciągle przypomina, że Jezus jest prawdziwym człowiekiem, że prawdziwie przyjął ludzkie ciało, w tym prawdziwym ciele cierpiał i zmartwychwstał. I stąd też gwałtownie atakuje tych, którzy głoszą, że Jezus się tylko pojawił, tylko pozornie przyjął ludzkie ciało, tylko pozornie był człowiekiem, jak na przykład robili to dokeci⁴.

Tajemnica krzyża zajmuje centralne miejsce w soteriologii św. Ignacego Antiocheńskiego⁵. W wielu listach biskup Antiochii sięga do tematyki krzyża i ukrzyżowania⁶. Przykładem jest fragment z listu *Do Kościoła w Efezie*, gdzie w rozdziale 9 wspomina o przybyszach, głoszących fałszywą naukę i o reakcji sprzeciwu chrześcijan z Efezu. Autor listu pochwała postawę chrześcijan i nazywa ich kamieniami świątyni Ojca, przygotowanymi na budowę: „Jesteście bowiem kamieniami świątyni Ojca, przygotowani na budowę, jaką sam wznosi. Dźwiga was do góry machina (μηχανή) Jezusa Chrystusa, którą jest krzyż, a Duch Święty służy wam za linę”⁷. Głębsze znaczenie tej metafory może prowadzić do tajemnicy Odkupienia, która dźwiga do góry, a za narzędzie ma krzyż. W tej wypowiedzi przypomina adresatom o zbawczych planach Jezusa Chrystusa, które zawarte są „w Jego miłości, Jego męce i zmartwychwstaniu” (ἐν τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ, ἐν πάθει αὐτοῦ καὶ ἀναστάσει). Miłość Chrystusa ujawniła się zatem historycznie w misterium paschalnym, a więc w męce i zmartwychwstaniu, należącym do zbawczych aktów Jezusa Chrystusa, które zostały podjęte przez Niego dla odkupienia zagubionej w grzechach ludzkości⁸.

W tym samym liście Ignacy jeszcze raz wspomina o krzyżu Chrystusa w rozdziale 18: „Duch mój jest ofiarą (περίψημα) krzyża, który jest zgorszeniem (σκάνδαλον) dla niewierzących, dla nas zbawieniem i życiem wiecznym”⁹:

³ Por. N. Widok, *Model chrystologiczny Wyznania Wiary w Listach Ignacego Antiocheńskiego*, w: *Byzantina Europaea. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko, M.J. Leszka, Łódź 2007, s. 555.

⁴ Dokeci nie wierzyli w realność ciała Chrystusa, a zatem także w realność Jego męki i śmierci. W ten sposób odrzucali świadectwo krzyża, bo krzyż właśnie, przez samą okropność męki, świadczy najwyraźniej o pełnym człowieczeństwie Chrystusa.

⁵ Por. M. Laracy, *Cross and Church in the Spirituality of Ignatius of Antioch*, *American Ecclesiastical Review* 167(1973), s. 387-392.

⁶ Co do autentyczności i okresu powstania listów Ignacego, Munier broni tradycyjnej datacji: między 110 i 135 r. (por. Ch. Munier, *Où en est la question d'Ignace d'Antioche? Bilan d'un siècle de recherches*, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* 2, 27, 1, Berlin 1993, s. 380, 471-484); ostatnio Lechner przeniósł redakcję listów na około 165-175 w Azji Mniejszej, a *List do Filipian* Polikarpa na około 150 r.

⁷ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Efezie* 9,1, w: *Pierwsi Świadkowie*, tłum. A. Świderkówna, Kraków 1998, BOK 10, s. 115.

⁸ Por. N. Widok, *Cechy konstytutywne wspólnoty kościelnej w nauczaniu Ignacego Antiocheńskiego*, w: *Kościół starożytny – Królestwo Chrystusa i instytucja*, pr. zb., Lublin 2010, s. 41-42.

⁹ Por. 1Kor 1,23.

Gdzie jest mędrzec? gdzie badacz?¹⁰, gdzie pewność siebie tych, których zwą uczonymi?”¹¹. Interpretacja słowa περίψημα powoduje trudności. Znajduje się także u św. Pawła, kiedy mówi o znoszeniu prześladowania: „Staliśmy się jakby śmieciem tego świata i wzbudzamy odrazę we wszystkich aż do tej chwili (πάντων περίψημα)”¹². Ignacy, nawiązując do dwóch tekstów Pawłowych, ukazuje, że krzyż postrzegany jest jako głupstwo i odraza. Te obelżywe słowa Grecy niekiedy stosowali do ofiar ekspiacyjnych w rodzaju kozła u Żydów w Dniu Pojednania¹³. Natomiast według Ignacego krzyż jest zarazem znakiem odrazy, jak i ofiary Chrystusa złożonej Bogu w imieniu zagubionej ludzkości.

Ignacy używa jeszcze jednego terminu znanego św. Pawłowi: σκάνδαλον. Podstawowym znaczeniem tego terminu jest coś, o co można się potknąć i co w konsekwencji może prowadzić do upadku¹⁴, zwłaszcza pułapka, sidła, ale może też oznaczać coś, co prowadzi do zła i zguby¹⁵. Paweł obydwie zasadnicze znaczenia starotestamentalne (okazja do zaciągnięcia winy i przyczyna zguby) sprowadza do jedności. To, co sprawia zaciągnięcie winy i przynosi zgubę, może równocześnie wywołać sprzeciw i oburzenie. Podobną reakcję wywoływał krzyż u Żydów. Chodziło jednak nie tyle o zgorzenie, ile raczej o rozumienie przez Żydów krzyża jako kamienia obrazy. Oczywiście, można odczytywać słowa Ignacego również w perspektywie jego przyszłego męczeństwa, bowiem w liście *Do Kościoła w Tralleis* daje się odnaleźć powiązania między cierpieniem Chrystusa i jego własną śmiercią.

W rozdziałach od 9 do 11 w liście *Do Kościoła w Tralleis*, Ignacy rozwija dwa tematy w odniesieniu do symbolu krzyża. Najpierw przestrzega ponownie przed doketami, którzy negowali realność cierpienia Chrystusa: „Bądźcie więc głusi, kiedy wam mówią o czymś innym niż o Jezusie Chrystusie, z rodu Dawida, Synu Maryi, który naprawdę się narodził, który jadł i pił, naprawdę był prześladowany za Poncjusza Piłata, naprawdę został ukrzyżowany i umarł, a oglądały Go niebo i ziemia, i otchłań”¹⁶. Tekst ten jest godny zauważenia z bardzo ważnego powodu. Powtarza, co prawda, w sposób bardzo dobitny, sekwencję kerygmatyczną odziedziczoną z tradycji nowotestamentowej, wprowadza jednak kilka istotnych nowości. Wspomina dziewicze narodzenie Jezusa, przesłankę, która nigdzie nie była obecna w kerygmatach Nowego Testamentu, a która odtąd przynależeć będzie do wszystkich chrystologicznych *Credo*. Z kolei, przysłówkę „naprawdę”, powtó-

¹⁰ Por. 1Kor 1,20.

¹¹ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Efezie* 18,1, BOK 10, s. 118.

¹² 1Kor 4,13.

¹³ Por. Kpl 16,10.21-22.

¹⁴ Por. Kpl 19,14; Joz 23,13.

¹⁵ Por. 1Sm 25,31; Sdz 2,3; Ps 140,6; Syr 27,23.

¹⁶ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Tralleis* 9,1, BOK 10, s. 126; na temat prawdziwego i realnego ukrzyżowania Chrystusa Ignacy pisze również w *Do Kościoła w Efezie* 16,2 i *Do Kościoła w Smyrnie* 1,2 i 2.

rzony trzy razy, czyni bardzo wyraźną intencję przeciwstawienia się heretykom doketom, którzy nie chcieli wierzyć w prawdziwe człowieczeństwo Jezusa¹⁷.

W dalszej części listu biskup Ignacy stosuje ciekawą metaforę zaczerpniętą z przyrody: „Unikajcie zatem tych złych odrośli rodzących owoc śmiercionośny, którego gdy ktoś skosztuje, od razu umiera. Nie Ojciec ich sadił. Gdyby tak było, okazałoby się gałęziami krzyża (κλάδοι τοῦ σταυροῦ), a rodziliby owoc nie niszczący. Przez swój krzyż Chrystus w swojej męce wzywa nas, którzyśmy Jego członkami. A głowa nie może być zrodzona bez członków, toteż Bóg obiecuje nam zjednoczenie, którym jest On sam”¹⁸. Krzyż porównany jest do drzewa, którego gałęzie stanowią chrześcijanie, rodzący owoce. Drzewo krzyża zatem jednoczy wszystkich członków Kościoła, którego Głową jest Chrystus. Zapewne jest to aluzja do listów św. Pawła¹⁹, w których przedstawia on Chrystusa jako Głowę, a wierzących w Niego jako członków Chrystusa. Tekst Ignacego jest więc pierwszym świadectwem prezentującym krzyż jako drzewo życia²⁰. Ukazywanie krzyża jako kwitnącego i owocującego drzewa życia – *arbor crucis*, *arbor vitae*, *crux florida*²¹ przyjęło się w sztuce wczesnochrześcijańskiej. Autorzy późniejsi przeciwstawiali drzewo rajske, które przyniosło śmierć, drzewu krzyża, które przyniosło życie²².

W liście *Do Kościoła w Filadelfii* znajduje się kolejny fragment ilustrujący znaczenie krzyża: „Zaklinam was, abyście niczego nie czynili w duchu klótni, lecz według nauki Chrystusowej. Słyszałem, jak niektórzy mówią: Jeśli nie znajdzie tego w archiwach (ἐν τοῖς ἀρχείοις), czy w Ewangeli, nie uwierzę. A kiedy im rzekłem: Tak jest w Piśmie Świętym, odpowiedzieli: Oto właśnie pytanie. Dla mnie archiwami (ἀρχεῖα) jest Jezus Chrystus, archiwami nienaruszalnymi (τὰ ἄθικτα ἀρχεῖα) – to krzyż Jego, Jego śmierć i zmartwychwstanie, i wiara (którą otrzymujemy) przez Niego. W tym też pragnę zostać usprawiedliwiony dzięki waszej modlitwie”²³. Ponownie widać, iż Ignacy używa metafory obcej dla religii judaistycznej, bowiem samego terminu ἀρχεῖα nie występuje ani w *Septuagincie* ani w Nowym Testamencie. Tak też chrześcijanom judaizującym, którzy dowodu Ewangelii poszukują w „archiwach”, to znaczy w Pismach Starego Testamentu, Ignacy odpowiada, że to, co zdarzyło się Jezusowi, faktycznie jest już zapisane w prorocत्वach. Wobec zakłopotania swych oponentów, głosi to, co

¹⁷ Por. B. Sesboüé, *Trésé tradycji: regula wiary i symbole (II-V wiek)*, w: *Historia dogmatów. Bóg zbawienie*, t. I, red. B. Sesboüé, J. Woliński, tłum. P. Rak, Kraków 1999, s. 76-77.

¹⁸ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Trallei* 11,1-2, BOK 10, s. 126.

¹⁹ Por. 1Kor 6, 15 i 12, 12-27 oraz Kol 1,18.

²⁰ Por. J. Daniélou, *Les symboles chrétiens primitives*, Paris 1961, s. 45: “Le fait que le fruit soit incorruptible paraît bien montrer que la Croix est considérée ici comme arbre de vie”.

²¹ Temat znaku krzyża jako drzewa życia omawia: E. Testa, *Il simbolismo dei giudeo-cristiani*, Jerusalem 1981, s. 288-292.

²² Por. S. Kobieliński, *Krzyż Chrystusa ...*, s. 66.

²³ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Filadelfii* 8,2, BOK 10, s. 134.

ostatecznie jest racją jego wiary: wydarzenie paschalne Jezusa²⁴. Krzyż oznacza zatem u Ignacego realną śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa i jest podstawą wiary w Odkupienie²⁵.

List *Do Kościoła w Smyrnie* stanowi kontynuację apologii skierowanej przeciw doketom odrzucającym realność cierpień Chrystusa. Tym razem biskup Antiochii rozpoczyna swój list do wspólnoty w Smyrnie od uwielbienia Boga za ugruntowaną wiarę i mądrość u Smyrnian: „Wielbię Jezusa Chrystusa, Boga, który uczynił was tak mądrymi. Poznałem bowiem, że jesteście utwierdzeni w niezachwianej wierze, niby przybici duchem i ciałem do krzyża Pana Jezusa Chrystusa (καθηλωμένους ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυροῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σαρκί τε καὶ πνεύματι) i umocnieni w miłości przez Krew Chrystusową, niezłomnie przekonani o wszystkim, co dotyczy Pana naszego, który będąc naprawdę według ciała z rodu Dawida, jest Synem Bożym według woli i potęgi Boga, naprawdę urodził się z Dziewicy, został ochrzczony przez Jana, aby wypełnić wszystko, co sprawiedliwe, a za Poncjusza Piłata i tetrarchy Heroda naprawdę został przybity za nas w cieło. Tylko dzięki owocom Jego krzyża, dzięki Jego męce po Bożemu błogosławionej, jesteśmy, kim jesteśmy”²⁶.

Dla Ignacego zatem powodem niezachwianej wiary chrześcijan w Smyrnie jest to, że zostali „przybici duchem i ciałem do krzyża Pana Jezusa Chrystusa”. Jest to zapewne echo słów św. Pawła: „razem z Chrystusem zostałem przybity do krzyża”²⁷. Życie chrześcijańskie zatem Ignacy prezentuje jako zjednoczenie z Chrystusem w przylgnięciu do Jego krzyża, bowiem jeśli Chrystus odkupił ludzkość, przyjmując krzyż i śmierć „za wszystkich”, to ta Chrystusowa solidarność z każdym człowiekiem zawiera w sobie równocześnie najpotężniejsze wezwanie do solidarnego współdziałania z Nim w dziele odkupienia. W dalszym fragmencie listu *Do Kościoła w Smyrnie* dodaje jeszcze: „Tylko dzięki owocom Jego krzyża, dzięki Jego męce po Bożemu błogosławionej, jesteśmy, kim jesteśmy. Toteż przez swoje zmartwychwstanie podniósł On sztandar (σύσσημος)²⁸ na wieki, aby świętych i wiernych swoich, czy to Żydów, czy to spośród pogan [zgromadzić] w jednym cieło swojego Kościoła”²⁹. Choć problem interpretacji owego sztandaru jako krzyża zwyczajnego jest ciągle podejmowany, to wydaje

²⁴ Por. Th. Camelot, *Ignace d'Antioche – Polycarpe de Smyrne, Lettres et Martyre de Polycarpe*, SCh 10, Paris 1958, s. 78.

²⁵ Por. G. Reijnders, *The Terminology of the Holy Cross in the Early Christian Literature as based upon Old Testament Typology*, Nijmegen-Utrecht 1966, s. 21.

²⁶ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Smyrnie* 1,1, BOK 10, s. 136.

²⁷ Ga 2,19.

²⁸ Por. Iz 5,26.

²⁹ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Smyrnie* 1,2, BOK 10, s. 136.

się, że w tym kontekście trzeba przyznać rację tezie W.R. Schoedela³⁰, bowiem aspekt soteriologiczny krzyża w tym liście jest widoczny. W opinii autorów starożytnych krzyż był sztandarem wiodącym do walki przede wszystkim z szatanem i jego zwolennikami, zaś u Ignacego mamy krzyż jako sztandar zwycięstwa. W średniowiecznych wyobrażeniach zmartwychwstania Chrystus trzyma krzyż jako labarum zwycięstwa nad śmiercią³¹.

Św. Ignacy, jak to już zostało wykazane, w swoich listach podkreśla wyraźnie realność ukrzyżowania Chrystusa. Używa tutaj licznych porównań zainspirowanych przez listy św. Pawła. Nie można jednak zgodzić się z takimi poglądami, iż on tylko odtwarza teologię krzyża św. Pawła w całej rozpiętości³². Oczywiście, Ignacy nie precyzuje, w jaki sposób krzyż i ukrzyżowanie Chrystusa przyniosło zbawienie, ale zaznacza, iż „on naprawdę został przybity za nas w ciele”³³, podkreślając w ten sposób tradycyjną naukę o realności ukrzyżowania. W przedstawieniu tego problemu biskup Antiochii używa języka obrazowego, skoncentrowanego na życiu chrześcijańskim oraz na zjednoczeniu z Chrystusem Ukrzyżowanym. Dlatego Chrystus jest przedstawiony jako machina, wznosząca świątynię; drzewo, z którego wyrastają gałęzie, symbolizujące wszystkich wierzących „przybitych ciałem i duszą do Niego”. Krzyż jest zatem przede wszystkim tym, co jednoczy wszystkich wiernych. Swoje przekonania odnośnie do rzeczywistości cierpienia Chrystusa na krzyżu Ignacy poświadczył swoją męczeńską śmiercią.

2. LIST DO KOŚCIOŁA W FILIPPI ŚW. POLIKARPA ZE SMYRNY

Podobnie jak Ignacy, Polikarp należy do ojców apostołskich. Był uczniem Jana Apostoła, który mianował go biskupem w Smyrnie. Po św. Polikarpie zachował się list do mieszkańców Filippi oraz opis jego męczeństwa. W 7 i 8 rozdziale owego listu Polikarp dwa razy wspomina o krzyżu. Najpierw odwołuje się do listów św. Jana, aby uzasadnić realność wcielenia i męki Chrystusa: „Każdy bowiem, kto nie uznaje, że Jezus Chrystus przyszedł w ciele, jest antychrystem³⁴, kto nie uznaje świadectwa krzyża (μαρτύριον τοῦ σταυροῦ)³⁵, ten jest z diabła, a kto według swoich własnych pragnień zniekształca powiedzenia Pana, mówiąc, że nie ma ani

³⁰ Schoedel, nawiązując do Izajasza, przyjmuje interpretację sztandaru jako krzyża zwycięskiego; por. W.R. Schoedel, *Ignatius of Antioch. A Commentary on the Letters of Ignatius of Antioch*, Philadelphie 1985, s. 220.

³¹ Por. S. Kobieliński, *Krzyż Chrystusa ...*, s. 159-163.

³² Schneider uważa, iż Ignacy wszystko zaczerpnął od Pawła, por. J. Schneider, Σταυρός, σταυρός, ἀνασταυρός, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament VII*, Stuttgart 1966, s. 580.

³³ Ignacy Antiocheński, *Do Kościoła w Smyrnie* 1,2, BOK 10, s. 136.

³⁴ Por. 1J 4,2-3 oraz 2J 7.

³⁵ Według Beuer'a formuła „świadectwo krzyża” może mieć sens *genetivus subjectivus* i oznaczać świadectwo dane przez krzyż, podobnie jak mamy choćby w 1J 5,6-8.

zmarłychwstania, ani sądu, taki człowiek jest pierworodnym szatana³⁶. W tym kontekście wyrażenie „świadectwo krzyża” należy odczytywać jako całe dzieło zbawienia wszystkich ludzi przez krzyż Chrystusa. Również ta reakcja Polikarpa, jak Ignacego wcześniej, była odpowiedzią na głoszenie przez „falszywych braci, co noszą obłudnie imię Pana³⁷ nauki o pozornej męce Chrystusa. Stąd, w dalszej części listu zachęca Polikarp swoich słuchaczy do pozostania z Chrystusem: „Bądźmy więc nieustannie z Tym, kto jest nadzieją naszą i zadatkiem naszej sprawiedliwości, z Jezusem Chrystusem, który w swoim ciele poniósł nasze grzechy na drzewo (ὁς ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας τῷ ἰδίῳ σώματι ἐπὶ τὸ ξύλον)³⁸, który grzechu nie popełnił, a w Jego ustach nie znaleziono podstęp³⁹. On dla nas, abyśmy z Nim żyli, wycierpiał wszystko⁴⁰. W tym cytacie Polikarp używa słowa ξύλον (drzewo) i odnosi je do krzyża Chrystusa, na które poniósł grzechy wszystkich. Motyw drzewa występował już wcześniej u Ignacego, ale dopiero Polikarp nadaje mu w pełni odkupieńczy charakter.

Słowo krzyż znajduje się jeszcze w 12 rozdziale tego listu, we fragmencie zachowanym jedynie w przekładzie łacińskim. W oparciu o list św. Pawła i Ewangelię Mateusza, zachęca Polikarp do modlitwy za cesarzy i władców: „Módlcie się za wszystkich świętych. Módlcie się także za cesarzy, za możnych, za władców, za tych, co was prześladowają i nienawidzą⁴¹, i za nieprzyjaciół krzyża (*pro inimicis crucis*)⁴², aby owoce wasze były widoczne dla wszystkich, a wy abyście byli w nim doskonali⁴³. Ostatnie zdanie zapewne stanowi nawiązanie do słów św. Pawła: „Wielu bowiem postępuje, jak wrogowie krzyża Chrystusowego, o których często wam mówiłem, a teraz mówię z płaczem⁴⁴. Jednak między owymi wrogami jest różnica, gdyż wrogowie krzyża u Pawła stanowią kategorię chrześcijan, zaś u Polikarpa, w tej wersji łacińskiej, wydaje się, że są to prześladowcy zewnętrzni.

3. PODSUMOWANIE

Wczesnochrześcijańska symbolika krzyża – przedstawiona tutaj u dwóch ojców apostołskich z II wieku – w rzeczywistości jest daleko bardziej bogata, niż mogłoby to sugerować niniejsze opracowanie. Spełniała niezmiernie ważną rolę ikonograficznej syntezy nauki o zbawieniu, była czymś w rodzaju późniejszych „traktatów” soteriologicznych (góruje jednak nad nimi szerokością ujęcia i silniej-

³⁶ Polikarp ze Smyrny, *List do Kościoła w Filipi* 7,1, BOK 10, s. 159.

³⁷ Tamże 6,1, s. 158.

³⁸ Por. 1P 2, 24.

³⁹ Por. 1P 2,22.

⁴⁰ Polikarp ze Smyrny, *List do Kościoła w Filipi* 8,1, BOK 10, s. 159.

⁴¹ Por. Mt 5,44.

⁴² Por. 1Tm 2,2.

⁴³ Polikarp ze Smyrny, *List do Kościoła w Filipi* 12,3, BOK 10, s. 161.

⁴⁴ Flp 3,18.

szym związaniem prawd wiary z życiem). W ujęciu św. Ignacego i św. Polikarpa, krzyż staje się kluczem do rozumienia całej przeszłej i aktualnej ekonomii zbawienia⁴⁵. Już ewangelijne opisy męki nie są dziennikarską relacją z egzekucji, ale spojrzeniem na misterium pasyjne poprzez blask Zmartwychwstania. To widzenie wiary pozwalało dojrzeć pierwszym chrześcijanom w drzewie hańby Chrystusowy sztandar zwycięstwa. Prawda o zbawczym triumfie Ukrzyżowanego tworzyła horyzont rozumienia męki i śmierci. Powstała z tej inspiracji symbolika krzyża odzwierciedlała całe misterium paschalne Pana: mękę, śmierć, zmartwychwstanie i uwielbienie. Wydaje się, że istnieje dzisiaj pilna potrzeba odnowienia symboliki krzyża jako znaku zbawienia, stąd niech ten artykuł stanie się inspiracją do dalszych badań.

SYMBOLS OF THE CROSS IN IGNATIUS OF ANTIOCH AND POLYCARP OF SMYRNA

Summary

St. Ignatius and St. Polycarp are the most famous names associated with the early church. The mystery of the cross is at the center of the soteriology of St. Ignatius who, drawing inspiration from St. Paul, presents the cross using symbolic images (machinery, trees, the victim) always in response to the negation of Christ's Passion by the Docetists. In Ignatius's letters, the Cross is incorporated in a developed metaphor. The deeper meaning of this metaphor is the Cross as an instrument of Redemption. For him, the Cross is the synthesis of Salvation. The Cross is considered the tree of Life with its branches and fruits. Like Ignatius, Polycarp stresses the reality of Christ's incarnation and passion and recommends prayer even for enemies of the Cross.

Keywords: cross, crucifixion, Docetists, passion, symbol

Nota o Autorze: ks. dr Arkadiusz Jasiewicz – wykładowca patrologii i języka greckiego w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu, członek Sekcji Patrystycznej przy Komisji Episkopatu Polski d/s Nauki Katolickiej. Publikuje swoje artykuły i recenzje z dziedziny literatury wczesnochrześcijańskiej i bizantyńskiej.

Słowa kluczowe: krzyż, ukrzyżowanie, cierpienie, symbol, doketyści

⁴⁵ Por. F. Szulc, *Wczesnochrześcijańska symbolika krzyża*, *Więź* 3(1978)239, s. 3-7.